

clouen un marcat matís d'estil rellevat, més aviat literari, en extrem ponderatiu, i rar en la conversa. A les Illes n'hi ha usos de to ben popular, si bé amb alguna desviació semàntica. A Eiv. «*esglay*: gemido agudo» (PzCabr.); a les dues Balears ha tirat a perdre el matís de cosa temerosa i conservar (a còpia d'usar-se molt en frases ponderatives) el d'«admiració»; així ho veiem en frases d'AMAlcover, on la qualitat de les persones fa entendre ja que no hi pot haver temença: «Era tan gros i tan significatiu aquest proceir del Bisbe Campins, que n'estava *esglayat* lo mateix Dr. Torras i Bages» (BDLC xi, 235). A Menorca també s'ha partit d'això: però, aplicat preferentment als ulls, que el temor ens fa badar exageradament, n'ha resultat que *esglaiat* segons A. Ferrer Ginart és «amb els ulls molt oberts; admirat, aturidit, però l'acc. més corrent és la primera: *aquest fiet està ben esglaiat* (ulls ben oberts)» (Rond., 218).

L'ús literari ha estat vigorós sobretot des de Verdaguier: «T'*esglaya* ma clava que ls monstres aterra? / mon cor no és com ella de ferro batut / --- / ta veu he sentida: / per ço a dar-te 'ls braços corrent he vingut», «cervos gegants rumbegen ses banyes d'alt brançatge / --- astora les gazeles lo mastodont salvatge, / y als mastodonts *esglaya* lo corpulent mammuth», *Atl.*, 164, 78. El to literari es nota sobretot en l'ús transitiu del verb. Més planer ha restat l'ús com a participi i el del substantiu *esglai*: «Qui hi ha per ací! —vaig cridar amb veu casi afònica per l'*esglai*, preparant l'arma. Casi al mateix temps aparegueren --- dos llenyaters que, passant casualment per allí prop, hi havien acudit: tenien les cares finades i els ulls *esglaiats*. — Ací hi ha un mort! — cridà un d'ells», MVayreda (*La Puny.*, xii, p. 156). L'ús del substantiu, sens dubte fou també reforçat per Verdaguier: *Atl.* «canta-la tu ab veu de trompa de judici, / que d'*esglay* rugallosa, la meva no pot tant», «despertada, a punta de dia, al terratrèmol, / d'*esglay* cruixint-li 'ls òssos, no vey a 'l món germà», 134, 44.

Però també en prosadors com Noller: «interminables rues de cotxes particulars --- venien de tot arreu --- semblant l'*esglay* en cada travessera», «ja havia arribat lo cadavre a baix al celobert, quan de prompte se sentí un gran xiscle d'*esglay*», «cridant l'atenció del públic ab sa embullada cabellera, sos ulls esbarriats y son color trencat d'*esglay*» (*La Pap.*, 207, 169, 178), «tots plens d'*esglay*, muts, desfilàrem cap al dormitori», id. (*Notes de c.*, 196).

Aquest grup de mots a penes ha sobreviscut enlloc en romànic fora del català i la llengua d'oc. En aquesta és ja molt abundant *esglaziar* amb la variant *esglayar* des dels grans trobadors i romanços dels Ss. XII-XIII: Bertran de Born, *Crozada*, *Flamenca*, *Jaufré*, etc. S'hi apleguen el sentit de «matar amb arma», transitiu, amb el de «esporuguir, aterrir», aquell p. ex. en Bertran de Born o en la *Crozada*, aquest en *Flamenca*, el *Donat Proensal*, etc., veg. PSW III, 228-9. No sense alguna relació amb l'aplicació a la vista extraviada de la persona presa de terror, que hem notat en Ferrer Ginart i en MrnVayreda, es troba potser l'ús d'*esglai-*

siat amb aplicació a les aparicions fantasmals, que observem en *Jaufré* i en parlars moderns: sorprès per un atac nocturn, exclama Jaufré: «on mi portatz ni qué'm queretz, / c'aissí m'avetz pres subtantment? / Es aversiers? <'sou un diable'> Hoc verament, / so cre, o dels *esglasiats*» (*Jaufré*, v. 3551).

En la llengua literària escrita per Mistral, la paraula s'ha mantingut amb sentit anèleg i això no sols en la forma amb *es-* sinó també en variant *nua*, sense aquest prefix, però ací apareix amb rotacisme, de *-z-* en *-r-*, que probablement nasqué en la forma amb *es-*, afavorit per la dissimilació; pot tenir el sentit de 'ple de basarda': «dins la negrou --- / au rai d'uno lanterno sourno, / elo, *esglariado*, s'encafourno», *Nerto* (trad. «avec effarement» I, v. 538); però més sovint no és en la forma verbal sinó en la substantiva, corresponent al nostre *glai* o *esglai*: *glàri* aplicat a l'espectre animat, *esglàri* a l'aparició d'espectres, etc.: «uno amo, uno oumbrinello, un *glàri* / frusto lou pargue; de l'*esglàri* / se ténen mut li chin, s'amoulouno l'avé», «agues pas pòu! acò 's un *glàri* / bon que per faire de countràri: / es aquéu fouligaud d'Esperit-Fantast!» (trad. «lutin»), *Mireio* (ix, 53.1; vi, 45.1); «dòu bard de toumbo sènt lou pès, / de l'autre mounde vèi li *glàri*, / vèi li trevan, vèi lis *esglàri*», *Nerto* (v. 201-2). Altrament el mot ha sobreviscut també en parlars gascons, tant en formes amb *-z-*, com en les sotmeses a rotacisme (veg. Palay, s. v. *esglàri* i *esglasià*). I en la costa girondina el trobem en una forma «*esglàdy* m. frayeur poussée jusqu'à la folie, jusqu'à l'éclampsie» (Moureau, *Le Patois de la Teste*), forma doblement interessant, d'una banda perquè s'hi subratlla fins a l'extrem el matís terrorífic, de l'altra perquè ens mostra encara mantinguda (d'acord amb les normes girondines) el timbre de la consonant *-d-* etimològica.

En l'occità medieval es troben alhora les dues variants *esglaziar* i *esglaiar*. Comparant el conjunt de les cites del PSW no veig que s'hi marqui una distinció semàntica, ni tampoc geogràfica, sinó merament fonètica. Tant en l'una com en l'altra hi ha el doble sentit de mataença i de temença. Ens preguntem si en la variant oc. *esglaiar* hem de veure la representació netament hereditària del *-d-* intervocàlic com a *-j-* (*ǰ*), com en *RADIARE > rajar*; mentre que en la forma catalana i en la variant occitana *esglaziar* tindriem el tractament semiculte amb conservació més duradora de la *-d-*, que no acaba per tornar-se *ð* (i després *-z-* occitana i zero català) fins més tard, quant ja la *-r-* en hiatus no podrà tornar-se espirant ni africada: o sigui el que ha passat en mots com *remei* REMEDIUM, *homei* HOMICIDIUM, *oi* ODIUM (=oc. *remezi*, *omezizi*, *ozi*).

La realitat sembla que no respon a aquella teoria, i que totes dues formes occitanes corresponen a això últim, i la variant occitana *esglaiar* no presenta un tractament més rigorosament popular que l'altra: o sigui que també la variant oc. *esglaiar* ve de *esglaziar*, sinó que en aquest mot la influència dissimilatòria de la *s* inicial féu que *ð* caigués sense arribar a *-z-* (quelcom de comparable al que passà en català en mots com